

PORÓWNANIE EPOK

HISTORIA I SPOŁECZEŃSTWO

Starożytność: polis, demokracja ateńska, imperium rzymskie; Biblia: stworzenie świata, dzieje ludzkości, historia Izraela

Średniowiecze: chrzest Polski, wyprawy krzyżowe, feudalizm, schizma wschodnia, czarna śmierć, uniwersytety, zakony

Renesans: odkrycia geograficzne, reformacja, konflikty religijne, wielka schizma zachodnia, rozkwit miast, rozwój drukarstwa, „złoty wiek” w Polsce

Barok: kontrreformacja, wojna trzydziestoletnia, monarchia absolutna we Francji, wojna domowa w Anglii, potop szwedzki, powstanie kozackie Bohdana Chmielnickiego

Oświecenie: rewolucja francuska, wolnomularstwo, absolutyzm oświecony, Komisja Edukacji Narodowej, rozbiory Polski, Sejm Czteroletni, Konstytucja 3 maja

Romantyzm: niewola narodowa, wojny napoleońskie, powstanie listopadowe, Wielka Emigracja, ruchy spiskowe, Wiosna Ludów, rewolucja przemysłowa

Pozytywizm: powstanie styczniowe, uwłaszczenie chłopów, deklaszacja szlachty, rusyfikacja i germanizacja, urbanizacja i industrializacja, inteligencja i robotnicy, awans mieszczaństwa

Młoda Polska: urbanizacja i uprzemysłowienie, narastanie kontrastów społecznych, rewolucja 1905–1907, partie polityczne, nowożytny igrzyska olimpijskie, I wojna światowa, Legiony Polskie

Dwudziestolecie międzywojenne: odzyskanie przez Polskę niepodległości, rewolucja 1917 r. w Rosji, wojna polsko-bolszewicka, przewrót majowy w Polsce, wielki kryzys, powstanie państw totalitarnych, wojna domowa w Hiszpanii, rozkwit kultury masowej

Wojna i okupacja: terror okupantów, Polskie Państwo Podziemne, powstanie warszawskie, obozy koncentracyjne i zagłady, Holocaust, powstanie w getcie

Współczesność: zimna wojna, upadek imperiów kolonialnych, powstanie NATO, Jesień Ludów, powstanie Unii Europejskiej, wojna z terroryzmem

TEMATY I MOTYWY

Starożytność: mitologia, tragizm, hybris, miłość, walka i wędrówka; Biblia: Bóg i człowiek, Dziesięcioro Przykazań, teodycea, Apokalipsa

Średniowiecze: ars moriendi, deesis, Stabat Mater, taniec śmierci, miłość dworna, żywoty świętych, przygody rycerskie, cuda, historia święta, karnawał

Renesans: ziemiańska arkadia, idealne państwo, pochwała życia doczesnego, miłość idealna, mechanizmy władzy, piękno ciała i natury, humanistyczny ideał człowieka, świat jako doskonałe dzieło Boga

Barok: marność, przemijanie, śmierć i grzech, piękno zmysłowe, miłość dworska, życie żołnierskie i ziemiańskie, krytyka i idealizacja sarmatyzmu, makabra i brzydota, świat jako teatr

Oświecenie: krytyka ciemnoty i zacofania, pochwała rozumu i zdrowego rozsądku, powrót do natury, miłość sentymentalna, utopie społeczne, egzotyczne podróże, patriotyzm, antyklerykalizm, wiara w postęp

Romantyzm: czucie i wiara, natura, naród, ludowość, Orient, nieszczęśliwa miłość, walka o wolność, bunt, młodość, szaleństwo, indywidualizm

Pozytywizm: przemiany społeczne, praca kobiet, kwestia żydowska, praca organiczna, jednostka a społeczeństwo, program naprawy społeczeństwa, pragmatyzm, miasto, historia

Młoda Polska: nowoczesność, kryzys cywilizacji, społeczeństwo, naród, walka o wolność, rola inteligencji, artysta i filister, natura, śmierć i przemijanie

Dwudziestolecie międzywojenne: nowoczesność, cywilizacja, codzienność, psychika jednostki, kobieta, miłość, konflikty społeczne, jednostka wobec władzy, natura

Wojna i okupacja: wojenna apokalipsa, walka, konspiracja, Holocaust, śmierć, rzeczywistość obozowa

Współczesność: ślady przeżyć wojennych, absurd egzystencji, totalitarne zniewolenie, kryzys wartości, mała ojczyzna, dialog z tradycją, prowincjonalizm, poszukiwanie tożsamości

IDEE

Starożytność: epikureizm i stoicyzm, sceptycyzm, idealizm i materializm, kalokagatia, antropocentryzm, politeizm, złoty środek; Biblia: monoteizm, miłość bliźniego, grzech i zbawienie

Średniowiecze: teocentryzm, dualizm duszy i ciała, hierarchiczność, uniwersalizm, scholastyka, iluminacja, mistyka, asceza

Renesans: antropocentryzm, humanizm, reforma Kościoła, *ad fontes*, irenizm, makiawelizm, tolerancja, cnota, indywidualizm, stoicyzm i epikureizm

Barok: sarmatyzm, mistycyzm, panteizm, sceptycyzm, zakład Pascala, względność piękna, człowiek jako myśląca trzcina, nietolerancja, grzech i zbawienie

Oświecenie: racjonalizm, empiryzm, sensualizm, tabula rasa, tolerancja, wolność, równość, braterstwo, konstytucja, umowa społeczna, prawa naturalne, deizm i ateizm

Romantyzm: irracjonalizm, idealizm, prometeizm, mesjanizm, winkelriedyzm, wallenrodyzm, filozofia czynu, mistycyzm, providencjalizm

Pozytywizm: scjentyzm, utilitaryzm, ewolucjonizm, postęp, praca organiczna, praca u podstaw, asymilacja Żydów, emancypacja kobiet

Młoda Polska: dekadentyzm, indywidualizm, subiektywizm, „sztuka dla sztuki”, pesymizm, aktywizm, katastrofizm, intuicjonizm

Dwudziestolecie międzywojenne: awangardowość, nowoczesność, cywilizacja, równouprawnienie kobiet, katastrofizm, psychoanaliza, faszyzm, nazizm, komunizm

Wojna i okupacja: nazizm, rasizm, totalitaryzm, katastrofizm

Współczesność: egzystencjalizm, strukturalizm, postmodernizm, komunizm, tolerancja, wielokulturowość

CECHY TEKSTÓW KULTURY

Starożytność: mimesis, harmonia i proporcja, dekorum, w dramacie reguła trzech jedności; Biblia: styl biblijny, alegoryczność

Średniowiecze: alegoryczność, parenetyczność, symultanim, anonimowość, uniwersalizm, idealizacja

Renesans: harmonia i symetria, naśladowanie wzorów antycznych, umiar, parenetyczność, topika antyczna i biblijna

Barok: teatralizacja, ozdobność, kontrasty i sprzeczności, dynamizm, zmysłowość, iluzjonizm

Oświecenie: nawiązywanie do wzorów antycznych, harmonia i proporcja, klasycystyczny umiar, uporządkowanie, dydaktyzm, odwoływanie się do rozumu

Romantyzm: otwarta kompozycja, synkretizm rodzajowy, nieprzestrzeganie zasady dekorum, mieszanie rzeczywistości realnej z nadprzyrodzoną, frenetyczność, niesamowitość

i groza, emocjonalność, mieszanie konwencji artystycznych, w dramacie odrzucenie zasady trzech jedności

Pozytywizm: realizm, tendencyjność, krytycyzm, racjonalność

Młoda Polska: nastrojowość, subiektywizacja rzeczywistości, mieszanie rzeczywistości realnej z nadprzyrodzoną, symboliczność, impresyjność, ekspresyjność, synteza sztuk

Dwudziestolecie międzywojenne: awangardowość, eksperymenty z formą, antytradycjonalizm, antyestetyzm, prozaizacja języka poetyckiego, groteskowość

Wojna i okupacja: charakter propagandowy i okolicznościowy, behawioryzm, tyrteizm, martyrologia

Współczesność: różnorodność, eklektyzm, groteskowość, mieszanie konwencji, zacieranie granic między kulturą niską i wysoką

WZORY OSOBOWE

Starożytność: heros, stoik i epikurejczyk, człowiek doskonały moralnie i fizycznie; Biblia: człowiek niezłomnej wiary

Średniowiecze: rycerz, władca, święty, dama serca

Renesans: dworzanin, szlachcic ziemianin, humanista, skuteczny władca, obywatel-patriota

Barok: dworzanin, szlachcic Sarmata, mistyk, mistyczka, żołnierz, dobry obywatel

Oświecenie: człowiek z ludu, uczony, kobieta wykształcona, obywatel-patriota, czuły kochanek (czuła kochanka), Sarmata oświecony

Romantyzm: bohater werterowski, bohater bajroniczny, szaleniec, spiskowiec, buntownik, patriota, wyidealizowana kochanka

Pozytywizm: kupiec (fabrykant), uczony, inteligent, zasymlowany Żyd, wyemancypowana kobieta, społecznik, patriota

Młoda Polska: artysta, dekadent, femme fatale, społecznik, mocarz

Dwudziestolecie międzywojenne: buntownik, zwykły człowiek, kobieta nowoczesna, działacz polityczny

Wojna i okupacja: żołnierz-poeta, bojownik podziemia, działaczka konspiracji, człowiek poświęcający się dla innych

Współczesność: indywidualista, outsider, buntownik, kobieta niezależna, wrażliwy artysta

PRĄDY I KIERUNKI ARTYSTYCZNE

Starożytność: klasyczne porządki architektoniczne, sztuka klasyczna

Średniowiecze: gotyk, romanizm

Renesans: styl renesansowy

Barok: styl barokowy, klasycyzm barokowy

Oświecenie: klasycyzm oświeceniowy, rokoko, sentymentalizm

Romantyzm: burza i napór, preromantyzm, historyzm, neogotyk

Pozytywizm: realizm, eklektyzm

Młoda Polska: impresjonizm, symbolizm, secesja, ekspresjonizm, naturalizm, styl zakopiański

Dwudziestolecie międzywojenne: awangarda, futuryzm, kubizm, dadaizm, abstrakcjonizm, surrealizm, ekspresjonizm, modernizm (funkcjonalizm)

Wojna i okupacja: kontynuacja kierunków międzywojennych, sztuka propagandowa i okolicznościowa

Współczesność: abstrakcyjny ekspresjonizm, neodadaizm, nowy realizm, minimalizm, pop-art, hiperrealizm, street art, happening, performance, sztuka ziemi, sztuka mediów

GATUNKI LITERACKIE

Starożytność: epos, tragedia, komedia, pieśń, anakreontyk, oda; Biblia: psalm, przypowieść (parabola), kazanie, hymn

Średniowiecze: pieśń religijna, lament (żał, plątk), epos rycerski, romans rycerski, legenda hagiograficzna, kronika, dramat liturgiczny, misterium, moralitet

Renesans: pieśń, hymn, fraszka, tren, sonet, nowela, powieść, utopia, tragedia, komedia

Barok: sonet, epos, pamiętnik, tragedia, komedia, sylwa

Oświecenie: bajka, sielanka, satyra, hymn, poemat heroikomiczny, powiastka filozoficzna, powieść, tragedia, komedia

Romantyzm: dramat romantyczny, powieść gotycka, powieść poetycka, epopeja, poemat dygresyjny, gawęda szlachecka, ballada, hymn, sonet

Pozytywizm: powieść (realistyczna, tendencyjna, historyczna), nowela, opowiadanie, felieton, sonet

Młoda Polska: dramat (symbolistyczny, realistyczny, naturalistyczny), powieść, opowiadanie, sonet, hymn, erotyk

Dwudziestolecie międzywojenne: powieść (społeczno-polityczna, awangardowa, psychologiczna), opowiadanie, manifest artystyczny, erotyk, poezja awangardowa, epigramat

Wojna i okupacja: powieść dokumentalna, opowiadanie, reportaż, poezja wojenna

Współczesność: poezja lingwistyczna, powieść postmodernistyczna, powieść paraboliczna, fantastyka, science fiction, reportaż, dziennik, esej, dramat groteskowy, antyutopia